

Wskazówki metodyczne dotyczące dostosowania materiałów postdiagnostycznych dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, w tym z zespołem Aspergera

Krótką charakterystyka specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży z zaburzeniami ze spektrum autyzmu (ASD).

Grupa osób z ASD jest grupą bardzo zróżnicowaną. U wszystkich jednak obserwuje się nasilone w różnym stopniu nieprawidłowości w zakresie:

1. komunikacji społecznej i społecznych interakcji:
 - a. deficyty w sferze okazywania społeczno-emocjonalnej wzajemności,
 - b. deficyty w komunikacji niewerbalnej,
 - c. deficyty w obszarze rozpoczynania, podtrzymywania i rozumienia relacji;
2. wzorców zachowań, zainteresowań lub czynności:
 - a. stereotypowe lub stale powtarzane manieryzmy ruchowe, użycie przedmiotów lub elementów mowy,
 - b. potrzeba niezmienności, przywiązanie do czynności rutynowych lub wzorców zachowań werbalnych bądź niewerbalnych przybierających formę rytuału,

- c. niezwykle ograniczone zainteresowania o szczególnej intensywności,
- d. wzmożona lub osłabiona reaktywność na bodźce czuciowe lub niezwykle zainteresowanie zmysłowymi aspektami otoczenia (Prokopiak, 2017).

Można przyjąć, że ze spektrum autystycznych zaburzeń dzieci i młodzieży wynika spektrum ich szczególnych potrzeb edukacyjnych. Według Prokopiak (2017) dla jednych uczniów ważne są spójna struktura, wsparcie umiejętności porozumiewania się, nauczanie umiejętności społecznych oparte na strategiach wykorzystujących pomoce wizualne oraz funkcjonalne i pozytywne podejście do zachowań, dla innych zaś – podążanie za zainteresowaniami i interakcje oparte na emocjach, rozwój myślenia, komunikacji i nawiązywania kontaktów społecznych.

Posługując się wieloma uproszczeniami, można wyznaczyć pewne wspólne dla większości osób z ASD obszary dostosowań. Będą one wynikały z kryteriów diagnostycznych i będą dotyczyły:

1. skutecznego komunikowania się,
2. wsparcia kompetencji społecznych,
3. organizacji przestrzeni edukacyjnej i toku zajęć,
4. komfortu sensorycznego i poczucia bezpieczeństwa,
5. rozwijania motywacji do zdobywania nowych doświadczeń.

Kluczem do prawidłowego dostosowania materiałów dydaktycznych oraz procesu edukacyjnego jest zrozumienie indywidualnych potrzeb każdego ucznia oraz przyjęcie jego perspektywy.

Wskazówki metodyczne dotyczące dostosowań gier, scenariuszy zajęć i kart pracy do potrzeb dzieci i młodzieży z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

Zebrane wskazówki dotyczą stosowania środków dydaktycznych w pracy z osobami z ASD i stanowią podstawę do dostosowania różnego rodzaju materiałów do potrzeb tej grupy. Przygotowana lista zaleceń i sugestii ma

być pomocą, ale stosując je, należy przede wszystkim uwzględnić dziecko i jego potrzeby oraz ogólną wiedzę na temat procesu dydaktycznego czy terapeutycznego.

Dla ułatwienia wskazówki zostały podzielone na kategorie związane z różnymi aspektami stosowania środków dydaktycznych i poparte przykładami wprowadzonych dostosowań.

Dostosowania w zakresie komunikowania się, podawania instrukcji i formułowania poleceń:

Zakres trudności dzieci i młodzieży z ASD w obszarze komunikowania się może być bardzo zróżnicowany. Niektóre osoby mają problemy z rozumieniem podstawowych poleceń i zwrotów oraz budowaniem prostych wypowiedzi. Inne będą posługiwały się bogatym słownictwem, mając jednocześnie kłopoty ze zrozumieniem przenośni, sarkazmu czy wyłonieniem sedna wypowiedzi. Wielu uczniów będzie rozumieć mowę bardzo dosłownie i precyzyjnie oraz zbyt wąsko interpretować pojęcia. Niektórzy, mimo dobrze rozwiniętych umiejętności językowych, mogą mieć trudności z uczestniczeniem w dialogu, zadawaniem pytań czy śledzeniem wypowiedzi osób mówiących równocześnie. Dodatkowo dla dużej grupy dzieci ze spektrum autyzmu, trudne może być utrzymanie kontaktu wzrokowego z rozmówcą czy odczytywanie oraz właściwe interpretowanie jego mimiki i gestów.

W nawiązaniu do zaprezentowanych trudności można uwzględnić następujące dostosowania:

1. Instrukcje do wykonywanych ćwiczeń i zadań należy podawać w sposób możliwie jednoznaczny. Warto sprawdzić, czy dzieci znają wszystkie używane w poleceniach zwroty, nieznane zaś należy wyjaśnić. Starsi uczniowie mogą notować nowe czy niezrozumiałe wyrażenia w specjalnie do tego przeznaczonych notesach lub na końcu zeszytu.
2. Warto monitorować, czy dzieci słuchają poleceń, a gdy zajęcia prowadzone są w grupie, czy rozumieją, że polecenia dotyczą

również ich. Pomocne może być zwracanie się do uczniów po imieniu oraz zachęcanie do parafrazowania poleceń.

3. Oczekiwania wobec ucznia należy formułować wprost, nie licząc na to, że uczniowie sami się domyślą, o co chodzi. Np. zamiast spoglądać na grupę w oczekiwaniu na jej uwagę, warto powiedzieć „teraz posłuchajcie” lub „proszę, byś słuchał innych”.
4. Czynność, którą uczniowie mają wykonać, warto wcześniej zademonstrować, prezentując jej etapy krok po kroku.

Warto zaznaczyć, na co należy zwrócić uwagę w zadaniu. Pomocne może być wyróżnienie wyrazów kluczowych np.: „podziel”, „ułoż”, „przeczytaj”. Można stosować pogrubienie czcionki lub zachęcić dzieci, by same wskazały te wyrazy i podkreślały je lub zaznaczały markerem. należy pamiętać, że jeśli u osoby z ASD osłabiona jest centralna koherencja, uwaga może zostać skupiona na przypadkowo wybranym przez nią obiekcie, ważnym według jej kryteriów i uznania (De Clercq, 2019).

Przykład: Zwierzęta leśne – karta pracy 2

Polecenie	Dostosowanie polecenia
Przeczytaj tekst. Potem napisz, jak nazywa się ten ptak.	Przeczytaj tekst. Potem napisz , jak nazywa się ten ptak.

1. Polecenie ustne można wspierać w sposób graficzny np. poprzez jego zapisanie, zastosowanie piktogramów czy fotografii. Instrukcja czy polecenie powinny być dostępne przez cały czas wykonywania zadania, by uczniowie mogli do nich powracać.
2. Długie i skomplikowane polecenia można skrócić lub uprościć, jeśli to możliwe, poprzez wskazanie etapów działania. Polecenia będą czytelniejsze, jeśli zostaną ujęte w formę graficzną, np. przedstawione w punktach.

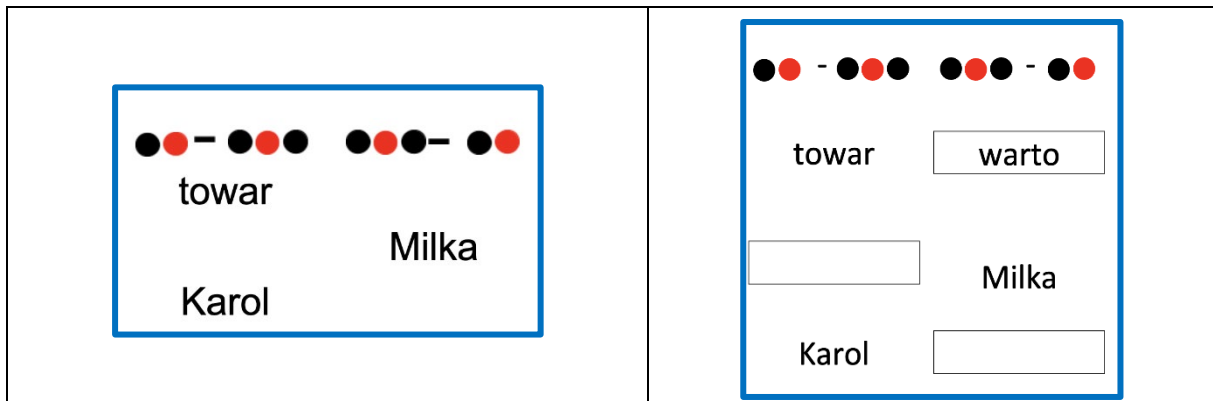
Przykład: Scenariusz zajęć „Czytam i rozumiem”

Polecenie	Dostosowanie polecenia
<p>Są tu 4 teksty o różnych cechach stylistycznych i gramatycznych, które są podzielone na fragmenty. Twoim zadaniem jest uporządkowanie tekstów (rozdzielenie na 4 osobne) według kryterium stylu i jednolitości gramatycznej, a także zgodnie z gatunkiem i/lub logiką wypowiedzi.</p>	<p>Są tu 4 teksty o różnych cechach stylistycznych i gramatycznych, które są podzielone na fragmenty.</p> <p>Przeczytaj wszystkie fragmenty.</p> <p>Podziel je na 4 kategorie.</p> <p>Ułóż 4 spójne i logiczne wypowiedzi.</p>

3. Jeśli to możliwe, w kartach pracy warto umieszczać przykłady rozwiązania zadań lub wspólnie z dzieckiem rozwiązywać pierwszy przykład.

Przykład:

<p>Ufo – wyrazy od tyłu. Karta pracy</p>	<p>Ufo – wyrazy od tyłu. Karta pracy</p> <p>Podanie przykładu rozwiązania</p>
	
<p>Detektyw wyrazowy</p>	<p>Detektyw wyrazowy</p> <p>Wskazanie miejsca na wpisanie odpowiedzi oraz podanie przykładu</p>

Dostosowania w zakresie przebiegu zajęć i organizacji przestrzeni:

Osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu dążą do pewnego rodzaju stałości i niezmienności, która zapewnia im poczucie bezpieczeństwa. Zmiany w otoczeniu, np. przestawianie mebli czy zmiany przeznaczenia półek mogą sprawiać, że dzieci na nowo muszą nauczyć się orientacji w tym miejscu. Czasem nawet to, że zajęcia odbywają się w innym pomieszczeniu niż zwykle, jest źródłem stresu, który nie pozwala uczniom aktywnie w nich uczestniczyć. Niektórzy mają trudność z akceptacją zmian w samym przebiegu zajęć, nawet jeśli wydają się one być dla nich korzystne. Niezapowiedziane wycieczki, uroczystości czy odwołania zajęć sprawiają, że uczniowie są zdezorientowani i zagubieni. Warto zastosować takie rozwiązania, które sprawią, że rzeczywistość uczniów będzie bardziej przewidywalna, tym samym poziom ich stresu będzie niższy.

W związku z tym można zaproponować następujące rozwiązania:

1. Czym więcej niepokoju towarzyszy dziecku, tym bardziej pomocne mogą być plany dnia, zajęć czy aktywności. Plany te, w zależności od potrzeb dzieci, mogą być bardzo proste lub nieco bardziej rozbudowane. Powinny one informować o tym, co się będzie działo i w jakiej kolejności będą realizowane zadania. Wspólne zapisywanie planów na tablicy czy układanie ich z wykorzystaniem znaków graficznych pozwoli uczniom na przygotowanie się na nie lubiane

wydarzenia czy etapy zajęć lub będzie zapowiedzią czegoś bardzo oczekiwanego.

2. Jeśli wspólnie z dziećmi ustalimy przebieg naszego spotkania, to należy trzymać się ustaleń. W każdym planie można wprowadzać niespodzianki lub zmiany. Należy je jednak wcześniej zapowiedzieć, informując, że takie nieoczekiwane wydarzenia lub aktywności mogą się pojawić w określonym momencie zajęć. Jeśli zajęcia poprowadzi inny niż dotychczas nauczyciel lub będą odbywać się w innej sali, w miarę możliwości należy uczniów uprzedzić o tym wcześniej.

Przykład: Propozycja planu aktywności do scenariusza zajęć „Moja baśń”

Propozycja 1	Propozycja 2
<ol style="list-style-type: none">3. powitanie4. rozmowa o baśniach5. historyjka obrazkowa6. generator baśni7. pisanie baśni8. prezentacja baśni9. zakończenie zajęć	<ol style="list-style-type: none">1. powitanie2. rozmowa o baśniach3. historyjka obrazkowa4. niespodzianka 😊5. pisanie baśni6. ?7. zakończenie zajęć

1. Określanie czasu trwania aktywności oraz stosowanie zwrotów informujących o zmianie zadań, np.: „Za 3 minuty kończymy rysowanie, a potem zagramy w grę”. Pomoże to uczniom w gospodarowaniu czasem oraz w przejściu od jednej do drugiej czynności.
2. Organizując zajęcia, szczególnie gdy wprowadzamy nowe treści, należy zachować zasadę wykonywania jednej rzeczy na raz, np. najpierw rysowanie, a potem analizowanie tekstu; najpierw obserwacja i wypisywanie cech zwierząt, a następnie rozmowa o zwierzętach.

3. Zalecane jest uporządkowanie przestrzeni, usunięcie zbędnych ozdób, zabawek, mebli itp. Na stoliku powinny znajdować się jedynie materiały niezbędne do pracy w tym momencie.
4. Dzieci dość szybko uczą się, że w różnych pomieszczeniach czy częściach sali obowiązują inne reguły. Warto wyznaczyć ciche miejsca do odpoczynku, strefy do gier zespołowych, miejsca do indywidualnych aktywności, pracy stolikowej czy zabaw. Miejsca te można oznaczyć symbolami aktywności, do których są przeznaczone.
5. Ważne jest zapewnienie uczniom komfortu sensorycznego poprzez monitorowanie oraz dostosowanie ilości i jakości docierających bodźców np.: słuchowych, węchowych, wzrokowych, dotykowych. Pomocne w tym będą rolety w oknach chroniące przed nadmiarem słońca, ściany pomalowane matową farbą, która nie połyskuje i nie odbija światła, meble w kolorach neutralnych, bez zbędnych ozdobników itp. Korzystne jest też systematyczne wietrzenie pomieszczeń.
6. Jeśli uczniowie korzystają z osobistych środków ochronnych, np. okularów przeciwsłonecznych, wyciszających słuchawek czy stoperów, należy dbać, by mieli do nich zawsze dostęp. W klasie czy w przedszkolu warto mieć zapasowy komplet tych przedmiotów, a przed wycieczką upewnić się, czy uczeń ma je ze sobą.

Dostosowania w zakresie specyfiki realizowanych ćwiczeń:

Deficytowym obszarem w rozwoju osób ze spektrum autyzmu jest tworzenie wspólnego pola uwagi. Systematycznego ćwiczenia wymagają takie umiejętności jak: zwrócenie uwagi na przedmiot, któremu poświęca uwagę inna osoba, monitorowanie uwagi innej osoby, zwracanie uwagi na to, co inna osoba chce pokazać, wskazywanie obiektów palcem, przynoszenie i pokazywanie zabawek, poszukiwanie kontaktu wzrokowego

i śledzenie, w jakim kierunku patrzy inna osoba, naśladowanie czy zwracanie czyjejs uwagi. Trudności osób ze spektrum autyzmu w zakresie uczenia się są tym większe, im większe ich deficyty uwspólniania uwagi. Dzieci i młodzież z tej grupy nie mają jednak kłopotu z utrzymaniem uwagi na czynnościach preferowanych. W wypadku czynności niepreferowanych uwaga jest zwykle osłabiona, osoby te znacznie wolniej zwracają się ku nowym bodźcom i prezentują trudności w zakresie przenoszenia uwagi na nowe bodźce (Prokopiak, 2020).

Ze względu na te trudności proponowane są następujące dostosowania:

1. Praca w kręgu lub przy okrągłym stoliku – zachęci do patrzenia w kierunku innych osób oraz ich aktywności. Należy też dbać o to, by pracować na wysokości wzroku ucznia, co ułatwi utrzymanie kontaktu wzrokowego.
2. Używanie kolorowych wskaźników (latarki, rękawicy z kolorowym palcem wskazującym itp.), wypowiedzi przez użycie gestu wskazania w celu przywołania uwagi uczniów.
3. Stosowanie wielu zabaw w relacji „raz ty – raz ja”, np. nauczyciel odczytuje jedno zdanie a dziecko drugie.
4. Prezentowanie grupie efektów własnej pracy – rysunków, rozwiązanych zadań czy wyników gry.
5. Zachęcanie do śledzenia aktywności innych osób w grupie poprzez np.: przyznawanie dodatkowych punktów w grze za ocenianie odpowiedzi kolegów, pełnienie roli sędziego, który zapisuje zdobyte w grze punkty, zadawanie pytań współgrającym, czy choćby odpowiadanie na pytanie „Czyja teraz kolej?”.
6. Organizowanie zadań w konwencji wspólnej aktywności, gry czy zabawy. Niektóre zadania proponowane jako karty do indywidualnej pracy mogą być wykorzystane w formie angażującej całą grupę, co sprzyja społecznemu uczeniu się.

Przykład: Karta pracy „Zwierzęta leśne_KP2”

Karta pracy	Karta do gry zespołowej
<p data-bbox="279 432 746 454">2. Dzik jest wszystkożerny. Szczególnie lub żołądzie i pędraki.</p> <p data-bbox="279 465 427 488">Czym się żywi dzik?</p> <p data-bbox="279 510 762 521">.....</p> 	<p data-bbox="1045 432 1104 454">Awers</p> <p data-bbox="917 745 986 768">Rewers</p> <p data-bbox="917 786 1225 831">Dzik jest wszystkożerny. Szczególnie lub żołądzie i pędraki.</p> <p data-bbox="917 846 1177 869">Powiedz, czym żywi się dzik?</p> <ul data-bbox="943 891 1209 958" style="list-style-type: none">a. żołądziami i pędrakamib. żołądziami i kanapkamic. cukierkami i pędrakami

7. Korzystne dla zaangażowania i utrzymania uwagi uczniów jest wykorzystanie ich indywidualnych zainteresowań. Przykładowo w grach zamiast rekomendowanych obrazków potworów czy kosmitów można wykorzystać sylwetki zwierząt, zdjęcia aut lub ulubionych obiektów dziecka (np. pociągów). Zamiast pionków można wykorzystać figurki w ulubionych kolorach czy kształtach itp.

Dostosowania w zakresie ilości i rodzaju stosowanych zadań:

Uczniowie ze spektrum autyzmu często pracują wolniej niż rówieśnicy, w związku z tym potrzebują więcej czasu na wykonanie zadania. Trudne są dla nich zadania wymagające abstrahowania, bazujące na wyobraźni czy wymagające przyjmowania perspektywy drugiej osoby. Niektórzy uczniowie, z powodu trudności grafomotorycznych, wkładają dużo wysiłku w samo zapisywanie zadań. Warto przemyśleć wymagania, by wkład pracy ucznia w realizację zadań nie przewyższał korzyści z nich wynikających.

Ze względu na te trudności można uwzględnić następujące modyfikacje materiału:

1. W ćwiczeniach zamiast wpisywania rozwiązań można wkleić etykiety z właściwą odpowiedzią lub wykreślać niewłaściwe rozwiązanie. Dla ułatwienia, uczniowie, którzy piszą w wolniejszym tempie, mogą jedynie dopisywać brakujące wyrazy.

Przykład: Karta pracy „Frazeologia”

Przykład	Dostosowanie polecenia oraz zakresu wykonywanych czynności
<div style="border: 1px solid blue; padding: 5px;"> <p>Uzupelnij lukę jednym z zaproponowanych w nawiasach określeń.</p> <p>Uważam, że ludzie przywiązują zbyt dużą/duże (uwagę/wagę/znaczenie) do opinii innych. Czasem może się to obrócić przeciwko nim w zaskakujący sposób. Na przykład Janek był tak doceniany przez nauczycieli, że po (odniesionym/poniesionym) w pierwszym semestrze sukcesie (zasiadł/osiadł/spoczął) na laurach.</p> </div>	<div style="border: 1px solid blue; padding: 5px;"> <p>Wykreśl niepoprawne określenia.</p> <p>Uważam, że ludzie przywiązują zbyt dużą uwagę/duże znaczenie/dużą wagę do opinii innych. Czasem może się to obrócić przeciwko nim w zaskakujący sposób. Na przykład Janek był tak doceniany przez nauczycieli, że po odniesionym/poniesionym w pierwszym semestrze sukcesie zasiadł/osiadł/spoczął na laurach.</p> </div>

2. W ćwiczeniach, które mają wiele przykładów, można zmniejszyć ich ilość lub podzielić je pomiędzy uczniów tak, by każdy realizował jakąś część zadania. Wyniki pracy wszystkich uczniów można wówczas wspólnie omawiać.

Przykład: W scenariuszu „Czytam i rozumiem” analizie poddawane są fragmenty pięciu różnych tekstów. Uwzględniając indywidualne możliwości uczniów, można zmniejszyć ilość tekstów np. do trzech oraz skrócić analizowane fragmenty.

3. W toku zajęć warto stosować przeplatanie zadań trudnych łatwymi, a nowych – już znanymi. Korzystne jest zastosowanie przykładów o różnym poziomie trudności w jednym zadaniu tak, by uczeń mógł odnosić sukces, a jednocześnie zdobywał nowe umiejętności i doświadczenia podczas zmagania z nowymi wyzwaniami.
4. Zamiast pytań otwartych warto stosować pytania zamknięte, testy typu „prawda / fałsz” lub teksty z lukami.

Dostosowania w zakresie formy materiałów (specyficzne potrzeby w zakresie wielkości, odstępów, zdjęć lub grafik, itp.):

W wypadku wielu osób z ASD informacja, która powinna być przetwarzana za pomocą języka, jest początkowo przetwarzana wzrokowo.

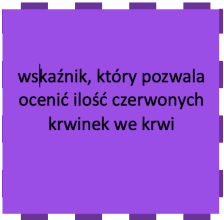

Wykorzystanie środków wizualnych w kształtowaniu kompetencji komunikacyjnych osób z autystycznego spektrum przyczynia się do ich komunikacji, mowy i umiejętności językowych (Kaczmarek i Wojciechowska, 2015). Z tego względu należy rozważyć możliwość zastosowania następujących rozwiązań:

1. Jeśli to możliwe, należy wzbogacać teksty, stosując fotografie, tabele czy wykresy. Dobre spostrzeganie i pamięć wzrokowa sprawiają, że uczniowie z ASD chętnie pracują na podstawie materiałów wizualnych.
2. Należy zadbać o jakość fotografii, obrazków czy rysunków. Wykorzystywane zdjęcia powinny być jednoznaczne i czytelne. Ilustracje czy obrazki należy prezentować na neutralnym tle.
3. Stosowanie w tekstach fontu bez ozdobników (czcionki bezszeryfowe) oraz dbałość o czytelność tekstu – stosowanie większych interlinii, unikanie italików, w razie potrzeby wykorzystanie większego rozmiaru fontu.
4. Jeżeli w zadaniach bazujemy na poleceniach wydawanych ustnie, należy zadbać, by głos nie był zagłuszany przez inne dźwięki. Warto mówić nieco wolniej i akcentować kluczowe słowa.

Przykład: Scenariusz zajęć „Ufo – wyrazy od tyłu”

Proponowany materiał	Dostosowanie – skalowanie wielkości obrazu do rozmiaru ramki
	

Scenariusz zajęć „Ufo – wyrazy od tyłu”

Proponowany materiał	Dostosowanie – zmiana koloru tła
	

Gra pt. „Potwory Głodomory”

Proponowany materiał graficznych	Dostosowanie – zmniejszenie fontu na rzecz zwiększenia interlinii																																																																								
<table border="1"><tr><td>DULA</td><td>MARE</td><td>KOWU</td><td>PATO</td></tr><tr><td>LADU</td><td>LAPE</td><td>BULA</td><td>KESA</td></tr><tr><td>SOPE</td><td>WILU</td><td>PIRY</td><td>MIRY</td></tr><tr><td>KOFE</td><td>BATO</td><td>KEFA</td><td>NUPI</td></tr><tr><td>WISA</td><td>BAKO</td><td>CEBI</td><td>SOKA</td></tr><tr><td>BUPI</td><td>PESO</td><td>MATO</td><td>MADU</td></tr><tr><td>SOFE</td><td>WIDA</td><td>GESA</td><td>GELA</td></tr><tr><td>CETY</td><td>LUWI</td><td>DOKI</td><td>BADI</td></tr><tr><td>MERI</td><td>TASO</td><td>MEPI</td><td>DOFU</td></tr></table>	DULA	MARE	KOWU	PATO	LADU	LAPE	BULA	KESA	SOPE	WILU	PIRY	MIRY	KOFE	BATO	KEFA	NUPI	WISA	BAKO	CEBI	SOKA	BUPI	PESO	MATO	MADU	SOFE	WIDA	GESA	GELA	CETY	LUWI	DOKI	BADI	MERI	TASO	MEPI	DOFU	<table border="1"><tr><td>DULA</td><td>MARE</td><td>KOWU</td><td>PATO</td></tr><tr><td>LADU</td><td>LAPE</td><td>BULA</td><td>KESA</td></tr><tr><td>SOPE</td><td>WILU</td><td>PIRY</td><td>MIRY</td></tr><tr><td>KOFE</td><td>BATO</td><td>KEFA</td><td>NUPI</td></tr><tr><td>WISA</td><td>BAKO</td><td>CEBI</td><td>SOKA</td></tr><tr><td>BUPI</td><td>PESO</td><td>MATO</td><td>MADU</td></tr><tr><td>SOFE</td><td>WIDA</td><td>GESA</td><td>GELA</td></tr><tr><td>CETY</td><td>LUWI</td><td>DOKI</td><td>BADI</td></tr><tr><td>MERI</td><td>TASO</td><td>MEPI</td><td>DOFU</td></tr></table>	DULA	MARE	KOWU	PATO	LADU	LAPE	BULA	KESA	SOPE	WILU	PIRY	MIRY	KOFE	BATO	KEFA	NUPI	WISA	BAKO	CEBI	SOKA	BUPI	PESO	MATO	MADU	SOFE	WIDA	GESA	GELA	CETY	LUWI	DOKI	BADI	MERI	TASO	MEPI	DOFU
DULA	MARE	KOWU	PATO																																																																						
LADU	LAPE	BULA	KESA																																																																						
SOPE	WILU	PIRY	MIRY																																																																						
KOFE	BATO	KEFA	NUPI																																																																						
WISA	BAKO	CEBI	SOKA																																																																						
BUPI	PESO	MATO	MADU																																																																						
SOFE	WIDA	GESA	GELA																																																																						
CETY	LUWI	DOKI	BADI																																																																						
MERI	TASO	MEPI	DOFU																																																																						
DULA	MARE	KOWU	PATO																																																																						
LADU	LAPE	BULA	KESA																																																																						
SOPE	WILU	PIRY	MIRY																																																																						
KOFE	BATO	KEFA	NUPI																																																																						
WISA	BAKO	CEBI	SOKA																																																																						
BUPI	PESO	MATO	MADU																																																																						
SOFE	WIDA	GESA	GELA																																																																						
CETY	LUWI	DOKI	BADI																																																																						
MERI	TASO	MEPI	DOFU																																																																						

5. Wszystkie materiały warto wydrukować z zastosowaniem opcji najlepszej jakości wydruku oraz utrwalić np. zalaminować tak, by można było je wykorzystać wielokrotnie. Jeśli charakter materiałów do zadania to umożliwi, warto zastosować samoprzylepne rzepy, by przypiąć elementy w odpowiednim miejscu na planszy.

Przykład: W grze „Detektyw wyrazowy” zaproponowano ułożenie wyciętych obrazków na planszy z sylabami. Zalaminowanie obrazków i przymocowanie ich za pomocą samoprzylepnych rzepów pozwoli na wielokrotne użycie kart oraz ochroni przed przypadkową zamianą ich miejsca czy rozsypania się w trakcie gry.

Dostosowania w zakresie różnicowanie stopnia trudności ze względu na wiek i indywidualne możliwości dziecka:

Zaburzenie ze spektrum autyzmu charakteryzuje się nieharmonijnością w rozwoju dziecka. Może ono w niektórych sferach funkcjonować powyżej przeciętnej a w innych obszarach może mieć trudności. Dorośli z ASD

chętnie korzystają z gier i ćwiczeń dla nastolatków a dzieci mogą dobrze radzić sobie z zadaniami dedykowanymi osobom nieco starszym.

Z tego powodu zalecane jest:

1. Zwiększenie czasu przeznaczonego na rozwiązanie poszczególnych zadań. Presja czasu i przekonanie dzieci, że nie zdążą wykonać pracy, są przyczyną stresu. Dodatkowy czas pozwoli tego stresu uniknąć oraz da szansę na wywiązanie się z zadań.
2. Jeśli zadania wydają się być zbyt proste, można je utrudnić, by uczeń mógł zdobywać nowe kompetencje. Proponowane w scenariuszach łatwe wersje gry czy ćwiczenia są dobrą rozgrzewką przed zadaniem zasadniczym.

Przykład: Scenariusz „Serdeczne życzenia” zakłada redagowanie życzeń dla kolegów. Można utrudnić to zadanie poprzez rozszerzenie adresatów życzeń: karty mogą obejmować na przykład opis kolegów, dziadków, nauczycieli. Zadaniem ucznia byłoby wówczas dostosowanie formy spersonalizowanych życzeń nie tylko do zainteresowań, lecz również do statusu społecznego danej osoby.

Dostosowania w zakresie innych ważnych aspektów stosowania materiałów postdiagnostycznych:

1. Dbłość o relacje z dziećmi. Wszystkie dzieci chętniej się uczą od osób dla nich znaczących, z którymi pozostają w relacji, i tych, które na nie patrzą. Kontakt wzrokowy wpływa pozytywnie na zaangażowanie w relacje pomiędzy terapeutą a uczniem. Responsywna postawa nauczyciela pozwoli na budowanie zaufania dzieci do dorosłych, da im poczucie bezpieczeństwa oraz poczucie bycia ważnym.
2. Pozytywne podejście do zachowań dziecka, w tym do zachowań autostymulacyjnych. Unikanie częstej krytyki i ograniczenie wskazywania błędów na rzecz wskazywania poprawnych rozwiązań budują motywację i zaangażowanie dziecka. Zamiast wskazać „to zła odpowiedź”, można powiedzieć „spróbuj jeszcze raz”.

3. Budowanie motywacji do działania. Uczniowie będą bardziej zaangażowani, gdy będą mieć szansę na podejmowanie decyzji. Mogą oni decydować np. o formie pracy, miejscu wykonania zadania, sposobie prezentowania umiejętności. Im więcej wyborów uczniowie dokonują w trakcie zajęć, tym poziom ich motywacji jest wyższy. Im częściej decydują, tym są bardziej odpowiedzialni za efekty swoich działań.
4. Zastosowanie gier dydaktycznych w grupie osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu nie tylko uatrakcyjni zajęcia, ale może również służyć rozwijaniu kompetencji społecznych. U wielu dzieci z tej grupy obserwuje się trudności z udziałem w rywalizacji i z emocjami, które ona wywołuje. Poniesiona porażka, a czasem już sam lęk przed nią sprawia, że mogą one wycofywać się z aktywności. Pomocne może być:
 - a. przejście gry bez rywalizowania a następnie rozegranie jej zgodnie z regułami;
 - b. zrezygnowanie z rywalizacji na rzecz wspólnego rozwiązania zadań przewidzianych w grze;
 - c. stosowanie udogodnień w trakcie gry tj. pytania pomocnicze, możliwość zmiany karty na następną;
 - d. przeplatanie trudnych zadań w grze łatwymi (nawet jeśli mamy przekonanie, że są poniżej możliwości uczestników);
 - e. uproszczenie sposobu punktowania;
 - f. stosowanie gry wielokrotnie, aby dziecko mogło nabrać wprawy i wygrywać.

Bibliografia:

De Clercq, H. (2019). *Autyzm od wewnątrz. Poradnik*. Fraszka Edukacyjna.

Kaczmarek, B. B., Wojciechowska A. (2015), *Autyzm i AAC. Alternatywne i wspomagające sposoby porozumiewania się w edukacji osób z autyzmem*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Prokopiak, A. (2017). *Uczeń z autyzmem*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Prokopiak, A. (2020). *Osoby ze spektrum autyzmu w biegu życia*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.